

Наталля Сліж / Natallia Slizh

Istituto Universitario Europeo, Italia /

European University Institute, Italy

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9907-9761>

e-mail: magvita@gmail.com

Задьякальныя луннікі ў Супрасльскім рукапісе¹

Zodiacal lunaries in the Codex Suprasliensis

Zodiakalne kalendarze księżycowe w Kodeksie supraskim

ABSTRACT: Lunaries have been a subject of research in world historiography for a long time. The article is devoted to two zodiacal lunaries as well as the specific character of their content. They are part of the Codex Suprasliensis, along with other astrological texts. A Zodiac lunary is a prognostic based on the position of the Moon in the zodiac signs. It possesses advice for medicine and everyday life. Generally, lunaries belong to popular astrological literature, do not require serious special knowledge, and are widely available for understanding. This type of sources was widespread in Babylon, Ancient Greece, the Byzantine Empire, medieval Europe and England. These lunaries came to the GDL from the Byzantine Empire.

KEYWORDS: zodiac lunary, Codex Suprasliensis, the Grand Duchy of Lithuania.

Календары Месяца даўно з'яўляюцца прадметам даследавання ў сусветнай гістарыяграфіі [Förster 1944: 1–171; Weinstock 1949: 48–69; I. Taavitsainen 1988; Chardonens 2007]. Таксама звярталася ўвага на іх існаванне ў Вялікім Княстве Літоўскім [Перетц 1901; Скварчэўскі 2015]. У дадзенай працы аналізуюцца задьякальныя луннікі, асаблівасці іх зместу [дадатак 1]. Тэксты ўваходзяць у склад Супрасльскага рукапісу [НББ № 091/276К]. Ён утрымлівае розныя тэксты, у тым ліку 18 астралагічных, якія былі перакладзены з грэчаскай і польскай моў. Сярод іх – тры луннікі: адзін спецыяльны і два задьякальныя². Арыгінальныя

¹ Даследаванне выканана дзякуючы навуковым стажыроўкам пры Нямецкім гістарычным інстытуце ў Варшаве ў 2020 г., Універсітэце ў Беластоку па праграме “Салідарныя з Беларуссю”, Еўрапейскім Універсітэцкім Інстытуце ў Фларэнцыі.

² Падрабязней пра рукапіс і яго змест гл.: [Сліж 2021; Сліж 2021a].

тэксты луннікаў, якія былі перакладзены на старабеларускую мову з грэчаскай, не выяўлены.

Луннік як тып крыніцы. Тэрмін “луннік” ужываўся на старабеларускай мове ў Вялікім Княстве Літоўскім у дачыненні да календара Месяца. Яго мы таксама будзем выкарыстоўваць у нашым тэксце. У замежнай літаратуры сустракаюцца тэрміны ў залежнасці ад мовы – lunar, lunare, lunary, lunaria, lunarium, selenodromium [Taavitsainen 1988: 50–51].

Луннік – гэта прагностык, у аснову якога пакладзена становішча Месяца ў знаку задыяку або ў канкрэтны дзень луннага календара. Стаўленне да лунніка як прагностыка ўжо склалася ў гістарыяграфіі [Taavitsainen 1988: 23; Chardonens 2007: 393]. Гэта сапраўды мае сэнс. Самі луннікі можна выкарыстоўваць для прагназавання, таксама як і ў спалучэнні з метадамі электыўнай астралогіі, якая займаецца выбарам спрыяльных дат для розных падзей. Пры складанні электыўнай карты звяртаецца ўвага на фазу Месяца і знаходжанне яго ў знаку, таксама на аспекты планет. Рэкамендуецца размяшчаць Месяц у знаку, які адказвае за кірунак дзейнасці. Напрыклад, для касметычных працэдур лепш, калі Месяц у Шалях, для таемных спраў – у Скарпіёне, для будаўніцтва і рамонту – у Казярогу і г. д. [Робсон 2003]. Канкрэтныя рэкамендацыі па складанні электыўнай карты былі ў працы грэчаскага астралага Даратэя Сідонскага, якая захавалася дзякуючы арабскім перакладам. Цэлы раздзел прысвечаны гэтаму кірунку. Пры гэтым звяртаецца ўвага таксама на знак Месяца пры выбары пачатку справы. Напрыклад, гэта адзначалася пры будаўніцтве, куплі раба, шлюбе і інш. [Dorotheus of Sidon 2005: 195–210]. У тыя часы складаць электыўную карту ў астралага не заўсёды было магчымым. Таму выкарыстоўваўся дзень і знак Месяца. Луннікі карысталіся папулярнасцю сярод медыкаў і цырульнікаў для выбару лепшых дат для лячэння.

Нямецкі даследчык Эмануіл Свэнберг вылучыў два асноўныя тыпы календароў Месяца. Першы – спецыяльны луннік (*Lunaria Specialia*) – даваў рэкамендацыі па днях Месяца з 1 па 28, 29 ці 30, а другі – задыякальны луннік (*Zodiologia*) – па праходу Месяца па знаках задыяку. Гэтыя тыпы былі распаўсюджаны са старажытнасці ў многіх краінах [Svenberg 1963: 3–8]. Задыякальны луннік падзяляецца на дзве групы. У адной апісваецца праход Месяца па знаках задыяку, а ў другой таксама праход па знаках, але праз 28 стаянак³. У ім адзначалася кожная стаянка ў градусах знаку задыяку [Weinstock 1949: 48–69]. Напрыклад, першая стаянка заходзілася ў 1–12° Авену, другая – ў 12–25° і гэтак далей. Гэтыя віды луннікаў мелі сваё распаўсюджанне ў Вавілоне, Старажытнай

³ Ірма Таавіцайнэн лічыць, што гэта два розныя тыпы [Taavitsainen 1988: 23, 45–48].

Грэцыі, Візантыйскай Імперыі, сярэднявечнай Еўропе і Англіі і захаваліся ў складзе розных рукапісаў [Taavitsainen 1987: 18–26; Means 1992: 377–385; Chardonens 2007: 394–395; Heiduk, Herbers, Lehner 2012: 7–24; Telelis 2021: 665–686; Grove 2020: 424–446].

Змест задыякальных луннікаў. Са старажытнасці асноўная ўвага ў задыякальных лунніках надавалася медычным справам і штодзённаму жыццю. У вавілонскай астралогіі звязвалі знаходжанне Месяца ў знаку з далейшай хадой захворвання [Geller 2014: 80–82]. У рымскім хранографе 354 г. змешчана наступная інфармацыя пра праход Месяца праз знакі задыяку. Калі Месяц у Авену, Раку, Шалях і Казярогу (кардынальныя знакі), то добра даваць і прымаць грошы, пісаць тастамент, праць воўну, лягчаць жывёлу, аддаваць арэнду, пераязджаць. Пры знаходжанні Месяца ў Цяльцу, Льву, Скарпіёне, Вадалею варта размаўляць з прадстаўнікамі ўлады, адпраўляць дзяцей на навуку, закладаць падмуркі, садзіць дрэва, абсякаць вінаград, жаць, сеяць і інш. Месяц у Блізнятах, Дзеве, Стральцу і Рыбах дае добрую магчымасць пачынаць падарожжа, плаваць па вадзе, збіраць вінаград, гасіць вапну, разліваць віно, стрыгчы бараду і валасы [Kürbis 1981: 90–91]. У еўрапейскіх задыякальных лунніках прадстаўлена інфармацыя, дзе адзначаецца, што можна і што нельга рабіць, калі Месяц у пэўным знаку. Звяртаецца ўвага на сельскагаспадарчыя справы, медычныя аперацыі і іншае [Svenberg 1963: 72–109].

У Супрасльскім рукапісе змешчаны два задыякальныя луннікі. Пад адной назвай два тэксты ідуць адзін за другім. Першы луннік кароткі па змесце, а другі – пашыраны. У адпаведнасці з астралагічным прынцыпам характарыстыка знакаў пачынаецца з Авена і заканчваецца Рыбамі. Прычым у другім лунніку падкрэсліваецца, што задыяк пачынаецца менавіта з Авену. Аднак у тэрмінах ёсць адрозненні. У першым тэксце знак задыяку называецца “планета”, а ў другім – “знамя”. Дзве назвы для кожнага знаку падаюцца ў першым тэксце – лацінская і старабеларуская.

У першым лунніку ўтрымліваецца наступная інфармацыя: назва знаку, яго характарыстыка, якія органы цела да яго адносяцца, рэкамендацыі па медычных працэдурах, пусканні крыві, выпраўленні ў дарогу, часам дадаюцца побытавыя парады. Гэты луннік мае ў большасці медычнае прызначэнне. У другім лунніку адзначаецца знак, яго характарыстыка, інфармацыя пра медычныя працэдуры, пусканне крыві, штодзённыя справы, народжаных дзяцей. У параўнанні з першым луннікам адсутнічае спецыяльны пункт пра выправу ў дарогу. Другі луннік больш пашыраны па сваіх тэмах. Але ў ім не да канца апісаны знак Вадалей і адсутнічае інфармацыя пра Рыбы, бо страчаныя лісты. Варта адзначыць, што падобная характарыстыка знакаў задыяку

змешчана ў тэкстах планетніка і задыялагіёна, якія ўтрымліваюцца ў гэтым жа рукапісе [НББ № 091/276: 63 адв.–71]. У іх таксама даецца характарыстыка знакаў і парады, але са сваёй спецыфікай, уласцівай для жанру пэўнага тэксту.

На палях ёсць нататкі. Нумарацыя знакаў задыяку адносіцца да перыяду напісання тэксту. Надпісы за XVII ст. зроблены адной рукой. Гэта назвы знакаў задыяку і кароткія тэматычныя подпісы да некаторых знакаў. Падобны почырк у нататках за 1616 г. на вокладцы. Паводле іх можна казаць: рукапісам валодала шляхта Слонімскага павета. Яраш Касперавіч Лядзінскі ў 1607 г. перадаў яго брату свае жонкі. Імя не пазначана, але калі супаставіць даты, то, магчыма, гэта ён рабіў нататкі на палях.

Луннік, які ідэнтычны першаму лунніку з рукапісу па змесце, захаваўся ў складзе рукапісу *Перасцярогі* першай паловы XVII ст., які паходзіць з Музею Петрушэвіча (Украіна). У зборніку ўтрымліваюцца палемічныя і астралагічныя творы. Толькі знак задыяку тут называецца “звезда” [Наенко 2016: 448–458]. Але гэты тэрмін адносна знаку задыяку ўжываецца ў Супрасльскім рукапісе ў тэксце *О 12 зодях*. Урывак з лунніка змешчаны ў зборным рукапісе XVI–XVIII ст. У яго склад уваходзяць розныя астралагічныя тэксты. Змяшчаюцца толькі кароткія парады, адзін-два сказы, адзначаны толькі перыяд знаходжання Месяца ў Цяльцы, Блізнятах і Раку. Сам тэкст з’яўляецца транслітарацыяй на лацінку, датуецца прыкладна XVI ст. [РГБ–272–208: 161]. Як бачым, луннікі і іншыя астралагічныя тэксты, якія былі перакладзены ў XV ст. у Кіеве, пашыраліся і ўваходзілі ў склад розных рукапісаў.

Да першага лунніка дадаецца кароткая прадмова, якая не зусім выразная па змесце. Магчыма, перапісчык не зразумеў добра сэнс. З тэксту вынікае, што справам спрыяе Месяц, Венера, Меркурый, Сонца, верагодна, Юпітэр, а Сатурн і Марс – шкодзяць. Калі ўлічыць, што падаецца апісанне праходу Месяца па знаках задыяку, то, магчыма, у прадмове меліся на ўвазе аспекты планет да Сонца і Месяца. Так, апазіцыя і квадратура ад Сатурна і Марса не спрыяла справе ў любым становішчы Месяца. А трыгон і секстыль ад Сонца, Меркурыя, Юпітэра і Венеры даваў дадатковыя перавагі. Але для такога вызначэнне ўжо патрабавалася складанне элекцыйнага гараскопу. У гадавых астралагічных календарых XVI–XVII стст. на гэта звярталася ўвага. Там адразу змяшчалася інфармацыя не толькі пра дзень Месяца і знак, але і пра аспекты.

Характарыстыка знакаў задыяку ў першым лунніку была наступная: Авен – сухі, цёплы, вогненны; Цялец – студзёны, сухі, зямны; Блізняты – не сухі, не вільготны, ветраны; Рак – сцюдзёны, не сухі, не вільготны, водны; Леў – цёплы і вогненны; Дзева – сухі і зямны; Шалі – цёплы, не сухі, не вільготны, зямны (памылка, трэба – паветраны); Скарпіён –

сцюдзёны, не сухі, не вільготны, водны і паветраны (памылка, трэба вогненны); Стралец – цёплы, сухі вогненны; Казярог – сцюдзёны, сухі, зямны; Вадалей – цёплы, не вільготны, не сухі, паветраны; Рыбы – сцюдзёны, не сухі, не вільготны, водны.

У другім лунніку пра знакі падаецца інфармацыя з адрозненнем: Авен – сухі, гарачы; Цялец – сярэдні; Блізняты – цёплы, ветраны; Рак – сцюдзёны, вільготны, водны; Леў – цёплы і сухі; Дзева – сцюдзёны; Шалі – гарачы, вільготны; Скарпіён – сцюдзёны, вільготны, водны; Стралец – гарачы, сухі, вогненны; Казярог – сцюдзёны, сухі; Вадалей – цёплы, вільготны; Рыбы – адсутнічае. Тут падавалася толькі характарыстыка самога знаку, не было звестак пра прыналежнасці да стыхіі.

У абодвух лунніках апісаны прыналежнасць да стыхій і ўласцівасці знаку, але з памылкамі, што часта сустракалася пры перакладах і перапісванні. На той час у астралогіі склаўся наступны падзел знакаў на стыхіі: вогненныя (Авен, Леў, Стралец), паветраныя (Блізняты, Шалі, Вадалей), зямныя (Цялец, Дзева, Казярог), водныя (Рак, Скарпіён, Рыбы). Самі знакі характарызуюцца так: вогненныя – гарачыя і сухія, зямныя – халодныя і сухія, паветраныя – гарачыя і вільготныя, водныя – халодныя і вільготныя. Гэтыя ўласцівасці вынікаюць з асаблівасцяў змены ўздзеяння Сонца на Зямлю пры праходзе знакаў задзяку, сезоннасці, сутнасці планет, якія кіруюць знакамі [Abū Maʿšar 2019: 205–232; Brennan 2017: 257–266]. Таксама гэта было звязана з вучэннем пра стыхіі са старажытнай грэчаскай філасофіі. Яе пачынальнікам лічыцца Эмпедокл (~ 490 – ~ 430). Ідэя была развітая ў працах Платона і Арыстоцеля. Згодна з Арыстоцелем стыхіі мелі наступныя якасці: агонь – цяпло і сухасць, паветра – цяпло і вільготнасць, вада – холад і вільготнасць, зямля – холад і сухасць [Аристотель 1983: 381–440; Lloyd 1968: 164–170]. Канцэпцыя пра сутнасці стыхій зрабіла непасрэдна ўплыў на астралогію і адлюстравалася ў характарыстыцы планет і знакаў задзяку.

Задыякальныя луннікі маюць непасрэднае дачыненне да медыцыны. Медычная астралогія была вядома з Месапатаміі. Яна ўлічвала становішча Месяца і яго фазы. Канцэпцыя макракосмасу і мікракосмасу звязвала чалавека з небам. Чалавечае цела лічылася адлюстраваннем касмічнага прынцыпу. У адпаведнасці з гэтым 12 знакаў задзяку размяркоўваліся па цэле ад галавы (Авен) і да ступняў (Рыбы). Гэты падыход быў добра распрацаваны ў грэчаскай астралогіі, а таксама выкарыстоўваўся ў Візантыі. Выявы задзякальнага чалавека набылі сваё распаўсюджанне ў рукапісах, друкаваных выданнях ў перыяд Сярэднявечча і Новага часу. Згодна з гэтай канцэпцыяй знакі размяркоўваліся наступным чынам, зверху ўніз: галава – Авен, шыя – Цялец, рукі і плечы –

Блізняты, грудзі – Рак, сэрца – Леў, жывот – Дзева, спіна – Шалі, палавыя органы – Скарпіён, сцёгны і азадак – Стралец, калені – Казярог, галёнкі – Вадалей, ступні – Рыбы [Manilii 1551: 59; Bouché-Leclercq 1899: 319–326; Abū Maʿšar 2019: 647–649; Bober 1948: 1–34; Papathanassiou 1999: 291–322; Brennan 2017: 273–275; Mendes 2018: 47–55].

Гэтую логіку ўтрымлівае першы луннік. У ім адзначалася згаданае вышэй снаднясенне знаку і частак цела. Пры правядзенні медычных працэдур кіраваліся наступным правілам: у якім знаку задыяку знаходзіўся Месяц, адпаведныя часткі цела, якія былі пад яго кіраваннем, нельга было лячыць, а таксама пускаць з іх кроў. Напрыклад, пры Месяцы ў Блізнях нельга было займацца рукамі. Агульна для пускання крыві рэкамендавалася знакі Авен, Цялец, Блізняты, Шалі, Вадалей. Гэтыя звесткі мелі значэнне ў практыцы медыкаў і цырульнікаў.

У сучаснай медычнай астралогіі старажытны прынцып з улікам праходу Месяца па знаках задыяку для медычных працэдур захаваны, толькі больш удасканалены [Назарова 2002: 312–316]. Астралагічныя дадзеныя для прагназавання наступстваў траўмы выкарыстоўваецца некаторымі ўрачамі. Так, у сваіх даследаваннях па стаматалогіі расійскі медык Мікалай Шэпель улічваў становішча Месяца ў фазах і знаках на момант траўмы. Найбольшую колькасць траўмаў ніжняй сківіцы складала становішча, калі Месяц знаходзіўся ў Вадалеі, Стральцу, Дзеве і Раку, а найменшую – у Цяльцу, Блізнях і Льву. Гэтыя і іншыя дадзеныя дазволілі выявіць карэляцыю паміж траўматызмам, яго наступствамі і становішчам Месяца, што супадала з астралагічнымі характарыстыкамі медычнай астралогіі. Гэта прывяло да высновы, што цыкл Месяца мае непасрэдны ўплыў на імунную сістэму чалавека і на рэгенератыўныя здольнасці арганізма [Шепель 2004: 12–16]. Такім чынам, можам адзначыць, што ў старажытнасці да гэтых высноў прыходзілі праз назіранне, а сучасныя метады дазваляюць зрабіць статыстычны аналіз.

У першым лунніку сустракаюцца нешматлікія штодзённыя парады. Наведваць лазню лепш у знаках Авен, Стралец, але не ў Скарпіёне. Для выпраўлення ў дарогу спрыялі знакі Блізняты, Рак, Стралец, Вадалей, а не спрыялі Авен, Цялец, Дзева, Шалі, Казярог, Рыбы, а Леў быў нейтральным. Такія парады выводзіліся з улікам стыхіі знакаў. Паветраныя знакі дапамагалі прайсці шлях хутка і без праблем, а Рак быў найлепшым варыянтам для падарожжаў па вадзе. Рэкамендаваліся сельскагаспадарчыя працы, калі Месяц у зямных знаках – Цялец, Дзева, Казярог. Не пажадана займацца сексам з жонкай і ў дарозе з чужымі жанчынамі пры знаходжанні Месяца ў Скарпіёне. Гэта парада зыходзіла з таго, што ў гэты перыяд цяжка кантраляваць сексуальнае жаданне, бо гэта сфера Скарпіёна. Як лепшы варыянт – пазбягаць спакусу.

Другі луннік таксама ўтрымліваў медычныя парады, якія былі падобныя да парадаў змешчаных у першым лунніку, датычыліся пускання крыві і лячэння. Пры гэтым больш увагі надавалася штодзённаму жыццю. У некаторых знаках (Блізняты, Леў, Шалі, Казярог) утрымлівалася інфармацыя з метэаастралогіі, апісвалася, якое будзе надвор'е ў пэўную гадзіну.

Штодзённыя рэкамендацыі зыходзілі з характарыстыкі знаку задыяку. У кардынальных знаках як радыкальна зменлівых і актыўных (Авен, Шалі, Рак, Казярог) луннік раіў пачынаць кароткатэрміновыя справы. Да гэтага далучаўся яшчэ Вадалей і Леў, хоць гэта фіксаваныя знакі, прызначаныя для трывалых спраў. Для доўгатэрміновых спраў абіраўся Цялец. Пачынаць будаўніцтва і працы на зямлі лепш было ў зямных знаках (Цялец, Дзева, Казярог), адпаведна вогненныя не пасавалі (Авен, Стралец), выключэнне зроблена для Льва і Вадаляя як для фіксаваных знакаў. Браць шлюб рэкамендавалася, калі Месяц у Цяльцу і Казярогу, не рэкамендавалася прыводзіць жонку ў Авене, Дзеве і Стральцу, а сватацця лепш было, калі Месяц у Блізнях. Выбар знаку Цяльца быў зразумелым, бо ім кіравала Венера, а Казярог – фіксаваны знак, які спрыяе доўгаму шлюбу. Вогненныя знакі лічацца не найлепшыя для шлюбных адносінаў, а Блізняты – добры знак для вядзення перамоў. Скарпіён лічыўся неспрыяльным для многіх спраў, бо пад ім праходзіла смерць, таму і рэкамендацыі былі засцерагальныя.

У тэксце да кожнага знаку давалася характарыстыка народжаных дзяцей. Пры аналізе гараскопу Месяц мае важнае значэнне, бо ён адказвае за эмоцыі чалавека. Але ў другім лунніку давалася толькі адна фраза, якая не ва ўсіх выпадках адпавядае характарыстыцы Месяца ў дадзеным знаку. Напрыклад, пра дзіця ў Казярогу адзначалася, што будзе вясёлым. Але Казярог дае стрыманасць у эмоцыях, весялосць не ўласціва. Але для Скарпіёна было дадзена правільнае вызначэнне. У гэтым знаку Месяц даваў гняўлівасць.

Месяц і знакі задыяку. Характар спраў і дзеянняў непасрэдна залежаў ад знакаў задыяку. Парады даваліся ў асноўным для штодзённага жыцця. Аднак для звычайнага чалавека гэта мела значэнне, бо хацелася добрай дарогі, здароўя, ураджаю. Канечне, пісьмовымі крыніцамі маглі карыстацца толькі адукаваныя асобы, таксама не ўсім было даступнае веданне знаходжання Месяца ў знаку задыяку ў канкрэтны перыяд. У еўрапейскіх гарадах былі спецыяльныя гадзіннікі з падобнай інфармацыяй.

Калі падсумаваць рэкамендацыі па знаках задыяку ў двух лунніках, то звесткі выглядаюць наступным чынам.

Месяц у Авену: добра – пускаць кроў, пачынаць кароткатэрміновыя справы, мыцца ў лазні, але не мыць вушэй, дрэнна – галіцца, стрыгчыся,

мыць галаву, прыводзіць жонку ў хату, заснаваць горад, пачаць будаваць дом, прымаць лекі, апранаць новую вопратку, ісці ў дарогу, галіцца і лячыць галаву. Народжанае дзіця будзе здаровым, але валасатым.

Месяц у Цяльцу: добра – сеяць, садзіць, займацца вінаградом, пачынаць будаўніцтва дому, доўгатэрміновыя справы, жаніцца; дрэнна – лячыць шыю і грудзі, рабіць лекі, пачынаць бітву, ісці на вайну, выходзіць у дарогу, пачынаць кароткатэрміновыя справы. Народжанае дзіця будзе вельмі разумным.

Месяц у Блізнятах: добра – заводзіць сяброўства, усталёўваць межы, сватацца, ісці ў дарогу, пачынаць бітву і выходзіць на бітву; дрэнна – ужываць лекі, пускаць кроў з падпах. Народжанае дзіця будзе даверлівым, вясёлым і гняўлівым.

Месяц у Раку: добра – выходзіць у дарогу на поўдзень, выехаць на гандаль, пачынаць справы звязаныя з вадой і зямлёй (капаць саджалку), ужываць лекі, пачынаць кароткатэрміновыя справы; дрэнна – лячыць грудзі, пачынаць будаўніцтва дома, сватацца, рабіць улазіны. Народжанае дзіця будзе з малымі вачыма і бедным.

Месяц у Льве: добра – звяртацца да каралёў, князёў і ўплывовых асоб, рабіць справы, звязаныя з агнём, пачынаць будаўніцтва горада ці дома альбо ўваходзіць у іх, купляць, мяняць, сватацца, ісці ў дарогу; дрэнна – пачынаць доўгатэрміновыя справы, цыкл лячэння, лячыць унутраныя органы, сэрца, і страўнік, апранаць новую вопратку. Народжанае дзіця будзе крэпкім, прыгожым і гняўлівым.

Месяц у Дзеве: добра – пасадыць дрэва, вінаград, усё сеяць і саджаць; дрэнна – лячыць унутраныя органы, ісці гандляваць, вандраваць, прыводзіць жонку ў хату, бо будзе няплоднай. Народжанае дзіця будзе добрым.

Месяц у Шалях: добра – выходзіць у дарогу на ўсход, купляць, пускаць кроў, пачынаць кароткатэрміновыя справы. Па першым лунніку ў дарогу выходзіць дрэнна. Народжанае дзіця будзе ні бедным, ні багатым, але мілым для людзей.

Месяц у Скарпіёне: варта ўважліва падыходзіць да выбару справы, сцерагчыся сцюдзёнай вады, дрэнна – ісці ў дарогу, лячыць раны, хадзіць у лазню, мець секс з чужымі жанчынамі ў дарозе. Народжанае дзіця будзе гняўлівае, мець грубыя валасы.

Месяц у Стральцу: добра – падпісаць пагадненні, пасябраваць, пускаць кроў, ісці ў лазню, ісці ў дарогу; дрэнна – рабіць справы звязаныя з вадой і зямлёй, лячыць, жаніцца. Народжанае дзіця будзе высокага росту, доўга жыць.

Месяц у Казярогу: добра – пачынаць кароткатэрміновыя справы, саджаць, падразаць дрэвы, займацца вінаградом летам, жонку прывесці

ў дом, ужываць лекі, заснаваць горад ці дом; дрэнна – шмат піць, выходзіць у дарогу. Народжанае дзіця будзе невялікага росту, вясёлае, людзі любіць будуць.

Месяц у Вадалею: добра – увайсці ў дом, будаваць дамы, пускаць кроў, пачынаць ўсе кароткатэрміновыя справы, ісці ў дарогу, пачаць будаўніцтва дома, новыя штаны апрануць. Пераломы хутка загояцца. Народжанае дзіця будзе заможным, але п'яніцай (дададзена на падставе тэксту па знаках задыяку [НББ № 091/276К: 66]).

Месяц у Рыбах: добра – піць, прывесці жонку, пачынаць сяброўства, апрануць новыя штаны; дрэнна – ісці ў дарогу, лячыць. Народжанае дзіця будзе добрае, сярэдняга росту (на падставе першага лунніка і тэксту па знаках задыяку [НББ № 091/276К: 66]).

Варта адзначыць, што некаторыя парады з лунніка можна выкарыстоўваць і цяпер. З пункту гледжання сучаснай астралогіі яны маюць сэнс. Закладзеныя ў іх ідэі прыдатныя, яны нават выкарыстаны ў сучасным задыякальным лунніку [Величко 2000: 55–65]. Напрыклад, сельскагаспадарчыя календары ўлічваюць якасць знакаў. Так, для пасеву варта выбіраць пладавітыя знакі, да якіх адносяцца Цялец, Рак, Рыбы. Добрага ўзыходу насення не варта чакаць, калі Месяц у Вадалею, Блізнятах, Авене, Стральцу.

Высновы. Луннікі былі вядомы са старажытнасці, выкарыстоўваліся ў розных культурах. Вялікае Княства Літоўскае не было ў гэтым плане выключэннем. Гэты від крыніц набыў шырокае распаўсюджанне і актыўна перапісваўся. Таму ўключэнне задыякальных луннікаў у склад Супрасльскага рукапісу было заканамерным. Яны добра ўпісваліся ў агульную канцэпцыю падабраных астралагічных тэкстаў.

Задыякальны луннік адносіцца да папулярнай астралагічнай літаратуры. Ён не патрабаваў сур'ёзных спецыяльных ведаў і быў даступны для разумення не толькі астролагаў. Тэкст даваў магчымасць самастойна выбраць лепшы перыяд для пачатку розных спраў: ад медычных да штодзённых.

Дадатак. Задыякальныя луннікі.

Тэкст напісаны на старабеларускай мове. Пры транслітарацыі ў аснову пакладзены прынцып палітарнай іх перадачы. Разам з тым, тэксты адаптаваныя да сучаснага алфавіту. Графічнае абазначэнне літар, што выйшлі з ужытку, замененае сучасным. Тэкст падзелены на словы і сказы, цітлы раскрытыя, вынасныя літары і склады ўстаўленыя ў радок і пададзеныя курсівам. Прапушчаныя літары ў словах пад цітламі адноўлены з улікам асаблівасцяў правапісу старабеларускай

мовы і заключаныя ў круглыя дужкі. Знакі прыпынку расставлены ў адпаведнасці з сучаснымі правіламі пунктуацыі. Тэкст падзелены на абзацы. У арыгінале загалюкі тэкстаў, першыя літары напісаны чырвоным колерам, што вылучана тлустым шрыфтам. Надпісы на палях пазначаны ў спасылках. Друкуецца паводле рукапісу: НББ № 091/276К.

[74 адв.] Помышляюцю о какои любо вещи обрести а е и о у о

Егда оуслышиши г(лаго)люща некїи оубо глас смотрети первого слова. Первую слогаю кое слово *ест* и тако обящещи искомое. **А** *ест* знамя лукаво и аще *ест*. **А** прилоучится на знаменуе*т* всякая вещь. Тяждоу и сопротивноу и возбраняеть никомо поити, ни кяпити, ни продати, ни плавати. **Е** Еримис *ест* и **Д** *ест* добро, аще бо слоучится е и *ест* посетелно и полезно всякое вещи. **И** *ест* Афродит. **Ѕ** и *ест* добро и то о всякой вещи. **О** С(о)лнце **І** *ест* и то бл(а)го и добро. **О** *ест* Ариес **жи** *ест* соупротивно и ничтоже да твориши. **У** *ест* дивно. **Х** и *ест* и то добро и бл(а)го. **О** и *ест* кроново. **Х** и *ест* люто о всем любо. *Ест* Крон студен и черень.

Планета 1 Ариесь рекомыи Овенъ сууха и тепла, огнена⁴. Держить главу и лице. Добро смотрети на него. Тое планеты добро *ест* кровь поущити [75] изо всего телеси. А главных жил и лица не рушаи. В лазни мытиса здравое *ест*, а главных влас не рушаи. А на дорогоу бы пошол тое планеты, а поидешь и тыи стратишь.

Планета 2 Таоурось рекомыи Юнець, студена и сууха, земляна⁵. Смотрить горла и шїи и языка. Тое планеты лекарьства не чини болесте всим. А кров пяцати добро *ест* и присады садити и вино⁶ окопывати, борзо растет. А поидеши на дорогу тое планеты покрадоут или разобьютъ.

Планета 3 Еминїи рекомыи Близнець⁷, ни сухо, ни мокро, ветрена. Смотрит на руки и на рамо. Тое планеты крови не поущаи роук и от рама кровь не поидеть. Аще поидеть болести немощи наполнишися. На плечех, на руках болести не лечи зло *ест*. А поидеши на дорогу в тои планете счастенъ бядешъ. А што молвил или просил тое все одержиши и добро бядет.

Планета 4 Канцирь рекомыи Рак⁸, студена, ни сууха, ни мокра, а водена. Смотри груди, и плечи, и ключе, и печень. Тое планеты

⁴ На палях: 1 Баран.

⁵ На палях: 2 Телец.

⁶ Маецца на ўвазе вінаград.

⁷ На палях: 3 Близнец.

⁸ На палях: 4 Рак.

лекарства с(е)рдцю и ключем и грудем ни чини зло *ест* велми. А поидеть на *дорогу* в той планете смело поиди чего жадаешь все и знаидешь и счастно ти будеть.

Планета 5 Леоу зовемьи Левъ⁹ тепла и огнена. А смотрит жолоудка и с(е)рдца. Тое планеты желядкоу и с(е)рдцю жадго лекарства не чини зло *ест*. А поидешь на *дорогу* в той планете будешь не смутень, а ни весель.

Планета 6 Вирго рекомая Д(е)вая¹⁰, сухая и земляна. Смотрит [75 адв.] оутробы и живота. Тое планеты не лечи зло *ест*, сеяти и садити. И всякая пашня пахати добро *ест*. На *дорогоу* в той планете не *ходи* зло *ест*. А о чем поидешь и ты не полоучиш.

Планета 7 Либра¹¹ рекомый Ярем, тепла, ни суха, ни мокра, земляна, смотреть спины и хребетных. Того дни лекарства не чини хребтоу. *От* всюдоу кровъ поущаи. А на *дорогоу* тое планеты не *ходи*, а поидешь и знаидешь свои неприятели комоу будешь долженъ, а тамо тебе избавят.

Планета 8 Скорпиос¹², студена, ни соуха, ни мокро, водна и поветрена. Смотрит прохода задняг(о) и передняго и все нечистого. Того дни *заду* и *переду* лекарства не чини. В лазню не ходи. А на комраны с женою не спи. На *дорогу* поидешь в той планете спати не имеешь с чюжими женами.

Планета 9я Сантарион рекомый Стрелец¹³, тепла, суха, огнена. Смотрит лядвей и стегонь. Тое планеты стегнам и бедром лекарства здравъ. До лазни ни *ходи* и лечитися *от* всего и главу голити. Тое планеты поидешь на *дорогу* все изнаидешь чего потребоуешь.

Планета 10я¹⁴ Каприкорнось, студена и земляна и суха рекомый Казерогъ. А смотреть колени. А того дни колени не лечи. Сеяти и орати добро. А поидеш на *дорогу* той планеты сам боудешь немощен.

Планета 11 Авкариос рекомый Водолеи¹⁵, тепла, ни соуха, ни мокра, поветрена. А смотрит *от* колена до костьки. А того дни голенем лекарства не чини. А кровъ пушати добро. [76] А поидешь на *дорогу* тое планеты будешь счастливъ.

Планета 12 Постисис рекомый¹⁶, студена, ни суха, ни мокра, водна. А смотреть на ножныя пяты и перьсты. Того дни лекарства не чини.

⁹ На палях: 5 Левъ.

¹⁰ На палях: 6 Панна.

¹¹ На палях: 7 Вага.

¹² На палях: 8 Скорпиос.

¹³ На палях: 9 Стрелец.

¹⁴ На палях: 10 Козиирог.

¹⁵ На палях: 11 Водник.

¹⁶ На палях: 12 Рыбы.

Оупиватися здраво *ест*. А пойдешь на *дорогу* тое планеты аще бы еси мелъ с собою много, то все страишь.

Овень¹⁷ знамя *ест* початок животным двоинадесятых. А стоить добро. А горяче и соухо. А голову и очи и инья частки головныя обдержить. А велми потребно *ест* на отворение жилъ всих частокъ телесных окроме головных частей всих. Того дня ничего голове не чини. Коли *ест* Лоуна во Овене лихо *ест* мыти голова. Боуди же ведомо коли в том знаменїи до лазни пойдешь не вымываи себе оуши или волосовъ не режь. А в том знамени *ест* добро из роук поустити кровь. И тако же вси оучинки почати добро которое хочешь борзо кончати. А лихо *ест* голова голити. А жену привести лихо. А дом або город основати лихо. А лихо каждый листъ на свою потебя описати або оу кого братии. Иже Овен дивно знамя велми яко же мистръ молвить. Овень оугодень але и не вгоден. А лекарьства негодится поживати. А дитя к нем коли родится боудеть здорово, а волосата.

Юнецъ *ест* знамянье среднее¹⁸. Добро *ест* семена каждое сеяти и винницы садити и резати иже древо борзо плод дасть. А долго велми стоить. Добро *ест* дом ставити и женоу поняти. Каждое дело добро [75 адв.] починати, а што коли жадешь имети стално а вечно. А лихо *ест* шию и перси лечити. Тако же лихо битвья починати и на воинуо выити. Тако же лихо *ест* поут почати и каждое дело, что хочешь борзо чинити и полонити. А дитя в нем нарожано будеть нестатокъ, а вельми лих розумом.

Близнецъ *ест* знамя тепло, а ветрено¹⁹. В том знамени добро *ест* во прїязнь заходитися и тако же межи граничными котороватися. А любово чистую прїязнь записатися. А сватовъство почати, але не кон(ч)ати. Добро *ест* валкоу почати и на битвья поити. Лихо *ест* лекарьство поживати и кровь из мышок поускати²⁰. Родится забытие. А кров на тых местах оучинить ниць роуце. А Б(о)же рачь оуховат и д(о)роги смрити. Час даеть теплыи, а вилгкы а ветръ поникъ. А дитя в нем родится весель, а гневливъ, а каждому верить.

Рак знамя волгко, а студено, водно²¹. В том знамени добро есть дорога на полд(е)нь почати. А любои до тых сторонъ на торговлю поити и все почати што коли *от* воды любо *от* земли яко же ставъ, а любо сажевкоу. А велми добро *ест* лекарьство поживати и Луна в домоу своем.

¹⁷ На палях: 1.

¹⁸ На палях: 2 Бык.

¹⁹ На палях: 3.

²⁰ На палях: Не пускат крови з мышок тое планеты.

²¹ На палях: 4.

Добро *ест* все учинити, а любо почати которым речамъ жадаеш конца перешлого тако ся становить. Лихо *ест* лечити перси, а дом ставити, починати о сватовъстве и в дом входить, а любо на которое держание наехати и каждая что хочеш чисто [77] имети. А дитя в нем родится иматъ очи малы с порушением, а оубог.

Левъ знамя тепло и сухо²². В том знаменіи добро *ест* речь говорити с королем и кн(я)зем и великим людем и чинити что *ест* от огня. А добро *ест* основати дом або город, а любо выити в них, або купити, або выменити и почати сватовъство и кон(ч)ати. Лихо *ест* долгое дело починати, а новое портище положите на себе або изгнует або ся в нем разнеможеть, або *отниметь* квалтом. Лихо *ест* лекаръство починати и не воздержитъ. А лихो лечити с(е)рдце и желоудок и всю ноутрь. Час даеть горячи и соухии. А дитя в нем родится бядет крепко, и красно, и гневливо.

Д(е)ва *ест* знамя стядено²³, держитъ ноутрь и сведетво его. В том знамении добро древо присадити и винницы и каждую речь сеяти и садити. А лихो *ест* женоу привести. А коли девка и она неплодна боудет²⁴. А лихо *ест* на торговлю поити. Лечити ноутрь лихо *ест*. Час есть студеныи а ветръ близко земли, а облака бяжать по воздуху без воды або с малою водою. А за певно коли Девка держитъ Лоуну жоны не приводит. А дитя в нем нароженое ставно а дачно.

Яремъ есть знамя²⁵ горячее, а волгко. А в том знамении добро есть поуть на восход почати. А до тых сторонъ на коуплю поити. Добро *ест* кровъ поустити и все почати, которое речи конца борзох. Час даеть горячь²⁶, а волгкии, ветръ покоиныйи. А дитя в нем нароженое боудет ни оуб(о)го, ни б(о)гатъ, будоуть его люди миловати.

Скорпиос *ест* знаме стоудзено²⁷ [77 адв.] а волгко, а водно. В том знамении смотри што добро почати або оучинити, иже тогда *ест* Луна в фоуртуноу. Тогда стережися оу соуднена воду поуститися и домашнега перевоза. Скорпиос держитъ часткы под поупом. Лихо рана оправляти²⁸. Так же дорога почень варуися см(е)рти. А дитя в нем родится гневно, а волосы тольстыи.

Козеирогъ знамя *ест* стоудзено²⁹, а соухо. В том знаменіи добро *ест* всадить в землю и оурезывати леторасли винницам и все чинити,

²² На палях: 5.

²³ На палях: 6.

²⁴ Коли девку поимет то не ты детей мет не будет.

²⁵ На палях: 7.

²⁶ На палях: жадаеш.

²⁷ На палях: 8.

²⁸ Маецца на ўвазе, што дрэнна праводзіць хірургічныя аперацыі.

²⁹ На палях: 9.

что хочешь борзо кончати. А лихо *ест* поут почати, а жоноу привести, а лекарство поживать, а город або дом основати, а на держанье наехати. Час дасть студеныи, а сухи, а облака на воздоусе без воды, а ветрь близ земли. А лихо *ест* много пити. А добро *ест* ещечи але немного. А дитя в нем нарощаное боудеть невелико возрасту, а весело, а *от* всих людеи миловано будеть.

Стрелець *ест* знамя горяче³⁰, а сухо, а огненно. В том знаменіи до межь людми записати и приятельство заложити, добро все чинити, што держит рада. А кровь пушати. А женоу аще поимеешь не бядеть ти послушна. А добро *ест* до лазни ходити. А лихо *ест* чинити что *от* воды, а *от* земли будеть. И тело лечити. А дитя в нем роженое боудеть черно, а возрасту високог(о), а прудко, а долго живеть.

Водник *ест* знамя тепло³¹, а волгко. Добро *ест* в дом выити и тако дом основати и кровь поустити и тако же на каждую речь почати, которому делуу хочеш конца борзо. Оузяти што изломленного, али ся оу ч(е)л(ове)ка изломить³².

Спіс літаратуры

- Abū Ma'šār. 2019. *The Great Introduction to Astrology*. Ed. and transl. Ch. Burnett, K. Yamamoto. Leiden-Boston: Brill.
- Aristotel'. 1983. *Sočineniâ*. Т. 3. Red. I.D. Rožanskij. Moskva: Mysl' [Аристотель. 1983. *Сочинения*. Т. 3. Ред. И.Д. Рожанский. Москва: Мысль].
- Bober Harry. 1948. *The Zodiacal Miniatura of the Tres Riches heures of the Duke of Berry: Its Sources Meanings*. "Journal of the Warburg and Courtauld Institutes" vol. 11: 1–34.
- Bouché-Leclercq Auguste. 1899. *L'Astrologie grecque*. Paris: E. Lerous.
- Brennan Chris. 2017. *Hellenistic astrology: the study of fate and fortune*. Denver: Amor Fati.
- Chardonnes László Sándor. 2007. *Anglo-Saxon Prognostics, 900–1100: Study and Texts*. Leiden: Brill.
- Dorotheus of Sidon. 2005. *Carmen Astrologicum*. Tr. D. Pingree. Abingdon, MD: Astrology Classics.
- Förster Max. 1944. *Vom Fortleben antiker Sammellunare im englischen und in anderen Volkssprachen*. "Anglia" № 67/68: 1–171.
- Geller Markham J. 2014. *Melothesia in Babylonia. Medicine, Magic, and Astrology in the Ancient Near East*. Boston–Berlin–Munich: De Gruyter.
- Grove Timothy Paul. 2020. *Christ Came Forth from India: Georgian Astrological Texts of the 17th, 18th and 19th Centuries*. Leiden: Brill U Schoningh.
- Heiduk Matthias, Herbers Klaus, Lehner Hans-Christian. 2012. *Astrology in the Early Byzantine Empire and the Anti-Astrology Stance of the Church Fathers*. "European Journal of Science and Theology". vol 8. № 2: 7–24.

³⁰ На палях: 10.

³¹ На палях: 11.

³² На гэтым тэкст лунніка заканчваецца. Сэнс апошняй фразы: калі будзе пералом, дык хутка зрасцецца.

- Kürbis Brygita. 1981. *O inspiracji okultystycznej w średniowiecznej wizii dziejów*. W: *Świadomość historyczna Polaków: problemy i metody badawcze*. Red. J. Topolski. Łódź: Wydaw. Łódzkie: 73–153.
- Lloyd Geoffrey Ernest Richard. 1968. *Aristotle: The Growth and Structure of His Thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Manilii Marci. 1551. *Astronomicon*. Lugduni.
- Means Laurel. 1992. *Electionary, Lunary, Destinary, and Questionary: Toward Defining Categories of Middle English Prognostic Material*. "Studies in Philology". vol. 89. № 4: 377–385.
- Mendes Jefferson de Albuquerque. 2018. *Imago Signorum: A doutrina do homem microcosmo nas ilustrações médico-astroológicas entre os séculos XIV e XV*. Dissertação (Mestrado em Artes e Cultura Contemporânea). Rio de Janeiro: Instituto de Artes.
- Naënkò Galina. 2016. *Ukraïns'kij spisok astrologičnih statej XVII stolittâ*. U: *Ukraïns'ke nebo 2: Studii nad istoriëu astronomii v Ukraïni*. *Zbirnik naukovih prac'*. L'viv. [Наєнко Галина. 2016. *Український список астрологічних статей XVII століття*. У: *Українське небо 2: Студії над історією астрономії в Україні*. *Збірник наукових праць*. Львів: 448–458].
- Navukova-dasledčy addzel Knìgaznaŭstva nacyânal'naj bibliôtèki Belarusi. НББ № 091/276К [Навукова-даследчы адзел кнігазнаўства Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, НББ № 091/276К].
- Nazarova Larisa. 2002. *Meditsynskaâ astrologiâ*. Moskva: Mir Uranii. [Назарова Лариса. 2002. *Медицинская астрология*. Москва: Мир Урании].
- Parathanassiou Maria. 1999. *Iatromathematica (Medical Astrology) in Late Antiquity and the Byzantine Period*. "Medicina nei Secoli". XI/2: 291–322.
- Peretç Vladimir. 1901. *Materialy k istorii apokrifa i legendy*. T. 2. Sankt-Peterburg. [Перетц Владимир. 1901. *Материалы к истории апокрифа и легенды*. Т. 2. Санкт-Петербург].
- Robson Viv'en. 2003. *Èlektivnaâ astrologiâ*. Moskva: Mir Uranii [Робсон Вивьен. 2003. *Элективная астрология*. Москва: Мир Урании].
- Rossijskaâ gosudarstvennaâ biblioteka, f. 272, № 208 [Российская государственная библиотека, ф. 272, № 208].
- Šepel' Mihail. 2004. *Metody prognozirovaniâ riska razvitiâ travmatičeskogo osteomielita nižnej čelûsti*. Avtoref. dis. na soisk. učen. step. k.m.n.: spets. 14.00.21. Moskva [Шепель Михаил. 2004. *Методы прогнозирования риска развития травматического остеомиелита нижней челюсти*: Автореф. дис. на соиск. учен. степ. к.м.н.: спец. 14.00.21. Москва].
- Skvarčëŭski Dzmitryj. 2015. *Lunniki ŭ rukapìsnym zborniku XVI st. z bibliôtèki Suprasl'skaga Blagaveščanskaga manastyra*. U: *Materyâly XI Mižnarodnyh knìgaznaŭčŭh čytannâŭ «Knìžnaâkul'tura Belarusi XI pačatku XX st.»*, Minsk, 16–17 krasavika 2015 g. Rëdkal.: R.S. Matul'ski i inš. Minsk [Скварчэўскі Дзмітрый. 2015. *Луннікі ў рукапісным зборніку XVI ст. з бібліятэкі Супрасльскага Благавешчанскага манастыра*. У: *Матэрыялы XI Міжнародных кнігазнаўчых чытанняў "Кніжная культура Беларусі XI пачатку XX ст."*, Мінск, 16–17 красавіка 2015 г. Рэдкал.: Р.С. Матульскі і інш. Мінск: 89–94].
- Svenberg Emanuel. 1963. *Lunaria et zodiologia Latina*, Stockholm: Almqvist & Wiksell.
- Sliž Natallâ. 2021. *Astralagičnyâ vedy pra svâcila i planety ŭ Rukapìsu suprasl'skaga manastyra*. „Białoruskie Zeszyty Historyczne” № 54: 7–45 [Сліж Наталля. 2021. *Астралагічныя веды пра свяціла і планеты ў рукапісу Супрасльскага манастыра*. „Białoruskie Zeszyty Historyczne” № 54: 7–45].
- Sliž Natallâ. 2021a. *Planetnik pačatku 1490-h z rukapìsu z Suprasl'skaga manastyra*. "Zdabytki: dakumental'nyâ pomniki na Belarusi". Vyp. 24 [Сліж Наталля. 2021.

- Планетнік пачатку 1490-х з рукапісу з Супрасльскага манастыра. “Здабыткі: дакументальныя помнікі на Беларусі”. Вып. 24: 28–45].*
- Taavitsainen Irma. 1987. *The Identification of Middle English Lunary MSS.* “Neuphilologische Mitteilungen” vol. 88. № 1: 18–26.
- Taavitsainen Irma. 1988. *Middle English Lunaries: A Study of the Genre*, Helsinki: Société Néophilologique.
- Telelis Ioannis G. 2021. *Traditions and Practices in the Medieval Eastern Christian World.* In: *Prognostication in the Medieval World*. Vol. 1. Ed. M. Heiduk, K. Herbers and H.-Ch. Lehner in collaboration with A. Bar-Levav, Ch. Burnett, M. Grunbart and P.G. Schmid. Berlin–Boston: 665–686.
- Weinstock Stefan. 1949. *Lunar Mansions and Early Calendars*, “The Journal of Hellenic Studies”. vol. 69: 48–69.

STRESZCZENIE: Kalendarze księżycowe od dawna są przedmiotem badań w historiografii światowej. W artykule zwraca się uwagę na dwa zodiakalne kalendarze księżycowe oraz na cechy ich treści. Wchodzą one w skład Kodeksu supraskiego, wraz z innymi tekstami astrologicznymi. Zodiakalny kalendarz księżycowy jest prognozykiem opartym na pozycji Księżyca w znaku zodiaku. Udziela porad w sprawach medycznych i życia codziennego. Kalendarz księżycowy odnosi się do popularnej literatury astrologicznej, nie wymaga poważnej wiedzy specjalistycznej, jest łatwy do zrozumienia nie tylko przez astrologów. Tego rodzaju źródła rozpowszechniły się w Babilonie, starożytnej Grecji, Cesarstwie Bizantyjskim, średniowiecznej Europie i Anglii. Takie kalendarze księżycowe przysły do Wielkiego Księstwa Litewskiego z Cesarstwa Bizantyjskiego.

SŁOWA KLUCZOWE: zodiakalne kalendarze księżycowe, Kodeks supraski, Wielkie Księstwo Litewskie.

АНАТАЦЫЯ: Календары Месяца даўно з’яўляюцца прадметам даследавання ў сусветнай гістарыяграфіі. У дадзенай працы звяртаецца ўвага на два задзякальныя луннікі, асаблівасці іх зместу. Яны ўваходзяць у склад Супрасльскага рукапісу, разам з іншымі астралагічнымі тэкстамі. Задзякальны луннік – гэта прагностык, у аснову якога пакладзена становішча Месяца ў знаку задзяку. Асноўная ўвага ў ім надаецца парадам у медычных справах і штодзённым жыцці. Луннікі адносяцца да папулярнай астралагічнай літаратуры, не патрабуюць сур’ёзных спецыяльных ведаў, даступны для разумення не толькі астралагаў. Гэты від крыніц меў распаўсюджанне ў Вавілоне, Старажытнай Грэцыі, Візантыйскай Імперыі, сярэднявечнай Еўропе і Англіі. Дадазеныя луннікі прыйшлі ў ВКЛ з Візантыі.

КЛЮЧАВЫЯ СЛОВЫ: задзякальны луннік, Супрасльскі рукапіс, Вялікае Княства Літоўскае.

Data przesłania artykułu: 30.05.2022

Data akceptacji artykułu: 05.09.2022

ABOUT THE AUTHOR / O AUTORZE

Natalia Slizh / Наталля Сліж – Włochy, Europejski Instytut Uniwersytecki, Zakład Historii i Cywilizacji; dr, docent; Stypendystka Fernanda Baudela; specjalność naukowa: historia Wielkiego Księstwa Litewskiego w XV–XVIII w.; zainteresowania naukowe:

historia ślubu szlacheckiego, rodziny szlacheckiej, historia Grodna, historia astrologii w Wielkim Księstwie Litewskim w XV-XVIII w.

Adres: Zakład Historii i Cywilizacji, Villa Salviati, Via Bolognese 156, 50139 Florencja, Włochy.

Wybrane publikacje (2021–2022):

1. Сліж Наталля. 2021. *Астралагічныя веды пра свяціла і планеты ў рукапісу Супрасльскага манастыра*. „Białoruskie Zeszyty Historyczne” nr 54: 7–45.
2. Сліж Наталля. 2021. *Гародня падчас вайны Маскоўскай дзяржавы з Рэччу Паспалітай 1654–1667 гг.* “Zeszyty naukowe Wyższej Szkoły Kadr Menedżerskich”. Z. 7: 191–204.
3. Сліж Наталля. 2021. *Планетнік пачатку 1490-х з рукапісу з Супрасльскага манастыра*. “Здабыткі: дакументальныя помнікі на Беларусі”. Вып. 24.
4. Сліж Наталля. 2021. *Праца гарадзенскага магістра ў другой палове XVII ст.* “Przegląd Środkowo-Wschodni” № 6: 31–53.
5. Сліж Наталля. 2022. *Рукапіс Барталамея Вышамерскага другой паловы XVII ст. як прыклад дзейнасці правінцыйнага святара*. У: *Lekarz i duchowny na prowincji*. Częstochowa 2022.